

STUDII ȘI ARTICOLE ARTICLES

Teologia ca știință și mărturisire în viziunea Părintelui profesor dr. Ioan Ică

Pr. Prof. Dr. Valer BEL*

Rezumat:

Acest studiu expune contribuția adusă de Pr. Prof. Dr. Ioan Ică la cercetarea izvoarelor și la înnoirea teologiei în congenialitate cu teologia patristică pentru a elabora o teologie mărturisitoare în contextul lumii de astăzi. Opera teologică a dogmatistului român a surprins caracterul prin excelență biblic și patristic, respectiv catafatic și apofatic, al teologiei ortodoxe. În acest sens, părintele profesor Ioan Ică rămâne un model de acrivie și seriozitate științifică teologică pentru teologii ortodocși de astăzi.

Cuvinte cheie:

teologia ca știință, teologia ca mărturisire, rolul dogmelor, Ioan Ică

În cadrul învățământului teologic universitar s-a evidențiat cu multă vigoare părintele profesor Ioan Ică, succesorul la Catedra de Teologie Dogmatică al preotului profesor Isidor Todoran la Institutul Teologic, devenit Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din Sibiu (1976-1994), și apoi la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (din 1994 până în 2000 ca profesor titular și 2000-2008 ca profesor consultant). Unul din accentele majore pe care le-a pus părintele profesor Ioan Ică în activitatea didactică și de cercetare științifică a preacucerniciei sale este cel al necesității cercetării izvoarelor și a înnoirii teologiei în congenialitate cu teologia patristică pentru a elabora o teologie mărturisitoare în contextul lumii de astăzi. În acest sens, părintele profesor Ioan Ică rămâne un model de acrivie și seriozitate științifică teologică. În semn de aleasă prețuire și recunoștință pentru efortul depus de preacucernicia sa în domeniul învățământului teologic și în slujirea Bisericii vom schița la acest popas aniversar rezultatele cercetării și reflecțiile

* Pr. Dr. Valer Bel, profesor la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca. E-mail: belteol@yahoo.com.

Pr. Prof. Dr. Valer Bel

sale referitoare la teologie ca știință și mărturisire, urmând cursurile universitare și studiile referitoare la această temă.

Cu o insistență neobosită, caracteristică părintelui profesor, a arătat că, așa cum au înțeles-o Sfinții Părinți, teologia este atât discurs despre Dumnezeu și despre lucrările Lui, elaborat pe baza cercetării științifice a căilor de fixare și transmitere a Revelației divine supranaturale, cât și cunoașterea lui Dumnezeu în duh pe baza experienței personale. Teologia este o harismă a Duhului Sfânt, un dar al lui Dumnezeu, cunoașterea duhovnicească a realităților dumnezeiești și prezentarea lor în cuvânt de înțelepciune prin care teologul descoperă noi semnificații duhovnicești ale cuvântului lui Dumnezeu.

Etimologic, noțiunea de teologie vine de la cuvintele Theos (=Dumnezeu) și logos (=cuvânt), însemnând cuvânt, învățătură sau discurs despre Dumnezeu și despre lucrările Lui. Teologia, adică vorbirea despre Dumnezeu și despre lucrările Lui, presupune, așadar, cunoașterea lui Dumnezeu, pentru că nu poți vorbi adecvat despre ceea ce nu cunoști.

În consecință, teologia adevărată se poate face numai pe baza Revelației supranaturale care a culminat și s-a încheiat în Iisus Hristos, deoarece numai prin aceasta ni s-a dat cunoașterea deplină a lui Dumnezeu și a lucrărilor Lui. Noul Testament sintetizează etapele Revelației supranaturale astfel: „*în multe rânduri și în multe feluri grăindu-le Dumnezeu odinioară părinților noștri prin prooroci, în zilele acestea de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moștenitor a toate, prin Care și veacurile le-a făcut*” (Evr 1, 1-2), căci „*Legea prin Moise s-a dat, dar harul și adevărul prin Iisus Hristos au venit. Pe Dumnezeu nimeni niciodată nu L-a văzut; Fiul cel Unul-Născut, Care este în Sânul Tatălui, El L-a făcut cunoscut*” (In 1, 17-18).

În Iisus Hristos Dumnezeu vine în maximă apropiere de noi, oamenii, ni-L revelează pe Dumnezeu în formă umană, împărtășindu-ne cunoașterea și harul Său la nivelul și posibilitățile noastre de primire. În locul cuvântului omului despre Dumnezeu, avem în Iisus Hristos cuvântul lui Dumnezeu către om, adică descoperirea și împărtășirea de Sine a lui Dumnezeu făcută omului. Iisus Hristos este culmea și desăvârșirea Revelației dumnezeiești și împlinirea planului lui Dumnezeu de mântuire a lumii și îndumnezeire a omului. În El avem realizată împărăția viitoare a lui Dumnezeu, de aceea Revelația în Iisus Hristos are un caracter *definitiv, profetic și eshatologic*, de anticipare a țintei finale a întregii creații. Biserica nu așteaptă o nouă Revelație înainte de parusie. Revelația va avea o formă finală la a doua venire a lui Hristos în slavă (1 Ptr 1, 7), căci va fi „*un cer nou și un pământ nou*” (Ap 21, 1), iar „*cei drepți vor străluci ca soarele în împărăția Tatălui lor*”

Teologia ca știință și mărturisire în viziunea Părintelui profesor dr. Ioan Ică

(Mt 13, 43), în sensul că de ceea ce s-a realizat în Hristos cel înviat și înălțat se vor împărtăși dreptii și întreaga creație „pentru ca Dumnezeu să fie totul întru toate” (1 Co 15, 28). Duhul Sfânt conduce Biserica și pe creștini la tot adevărul (In 14, 26), dar nu descoperă nimic nou, ci luminează la înțelegerea celor descoperite în Iisus Hristos: „Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte de toate cele ce v-am spus Eu” (In 14, 20). „El vă va călăuzi întru tot adevărul; că nu de la Sine va grăi, ci cele ce va auzi va grăi și pe cele viitoare vi le va vesti. Acela Mă va slăvi, pentru că dintru al Meu va lua și vă va vesti” (In 16, 13-14).

Astfel, Revelația supranaturală care a culminat în Iisus Hristos aduce omului cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu, a lucrării și voii Lui și oferă baza de teologhisire și dezvoltare a învățaturii despre Dumnezeu și despre lucrarea lui mântuitoare. Aici întâietatea nu o are rațiunea sau cuvântul omenesc, ci cuvântul lui Dumnezeu și trăirea adevărului descoperit. Rațiunea umană interpretează numai cuvântul lui Dumnezeu, fără a i se substitui sau a-l înlocui. Temelia nemijlocită a învățaturii teologice este întruparea Cuvântului. Întrucât Cuvântul S-a întrupat, El poate fi gândit și învățat. Întruparea Cuvântului nu are însă altă țintă decât aceea de a ne aduce în comuniune cu Dumnezeu-Sfânta Treime. Teologia în calitatea ei de cuvânt trebuie să deschidă gândirea noastră spre o realitate care o depășește. Este vorba de un mod de a gândi în procesul căruia gândirea nu include, nu cuprinde, ci este indusă și cuprinsă, însuflețită de credința contemplativă. Astfel învățătura teologică se situează între harismă, cunoaștere contemplativă și existențială și știință și gândire rațională. Căci cunoașterea contemplativă și existențială trebuie să apeleze la concepte pentru a se exprima.

Teologia are un caracter *teocentric*, pentru că pornește de la cuvântul lui Dumnezeu către noi, și unul *harismatic-profetic*, pentru că, întemeindu-se pe cuvântul lui Dumnezeu către noi, expune acest cuvânt pe baza experienței comuniunii cu Dumnezeu și vizează această comuniune. Elementele teologiei pe baza Revelației supranaturale încep să se contureze încă în Noul Testament, mai ales în scrierile Sfântului Apostol Ioan și ale Sfântului Apostol Pavel care teologhiesc pe baza Revelației adusă de Iisus Hristos și a experienței pe care ei au avut-o cu Iisus Hristos cel răstignit și înviat: „Ceea ce era la început, ceea ce noi am auzit, ceea ce cu ochii noștri am văzut, ceea ce am privit și ceea ce mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul Vieții – și Viața s-a arătat și noi am văzut-o și mărturisim, și vă vestim viața de veci care la Tatăl era și care nouă ni s-a arătat – ceea ce am văzut și ceea ce am auzit, aceea vă vestim și vouă, pentru ca voi să aveți părtaşie cu noi, iar părțasia noastră, din parte-ne, este cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos (1 In 1, 1-3). După cum rezultă din aceste cuvinte ale Sfântului Apostol Ioan, teologia a avut dintru începuturile ei un caracter și un scop eminentemente *mărturisitor, misionar*; acela de a aduce oamenii la credința în Hristos și a-i ajuta să sporească în comuniunea cu Dumnezeu.

Pr. Prof. Dr. Valer Bel

Având în vedere că Revelația în Hristos este culmea și încheierea Revelației, *teologia care expune sistematic această Revelație este singura teologie adevărată*, chiar dacă pe latura ei umană teologia rămâne în această viață totuși o cunoaștere umană, imperfectă, mijlocită, analogică și mereu perfectibilă, deoarece abia în viața veșnică ea devine o cunoaștere nemijlocită, „față către față”, a lui Dumnezeu.

Întrucât Biserica Ortodoxă este singura păstrătoare și interpretează infailibilă a Revelației care s-a fixat și s-a transmis în Biserică prin Sfinții Apostoli și se transmite nealterată până la sfârșitul veacurilor, Biserica fiind „stâlpul și temelie adevărului” (1 Tim 3, 25), *Biserica este subiectul și spațiul teologiei*, iar *teologia este bisericască* și ortodoxă ca una ce stă sub îndrumarea și în slujba Bisericii Ortodoxe. Teologia este o funcție a Bisericii și exprimă învățătura ei.

Stând ferm în Revelația dumnezeiască, teologia ortodoxă are un profund caracter *biblic și patristic*. Ea acordă o autoritate absolută cuvântului lui Dumnezeu transmis în Sfânta Scriptură și Tradiția apostolică, aceasta din urmă fiind cuvântul lui Dumnezeu scris și nescris, dar fixat ulterior în scris de către Biserică. De aceea, teologia ortodoxă înțelege Revelația în lumina învățăturii Sfinților Părinți ai Bisericii, adică așa cum au trăit Revelația, au formulat-o și au explicat-o ei.

Teologia ortodoxă implică o cunoaștere *catafatică și apofatică* a lui Dumnezeu, de aceea ea nu se poate separa de spiritualitatea ortodoxă și de procesul de curățire, de eliberare de patimi și de îndumnezeire a teologului, căci teologia nu este un simplu discurs silogistic, ci implică o iluminare a Duhului Sfânt prin care ea devine o teologie existențială, mărturisitoare de Dumnezeu. Teologul depune mărturie despre ceea ce a învățat de la înaintașii săi, și mai ales despre ceea ce el însuși a trăit și a simțit, călăuzit de Revelația divină și de învățătura Bisericii. Marii mistici au fost și mari teologi, deoarece, rămânând în Tradiția Bisericii, au vorbit despre ceea ce ei înșiși au trăit și experimentat.

Întrucât orice dar sau harismă a Sfântului Duh nu suplinește darurile naturale ale omului, ci, dimpotrivă, le presupune și le desăvârșește potențându-le la maximum, teologia, în esența ei, nu este numai *cuvântul lui Dumnezeu către noi*, ci și *cuvântul nostru mărturisitor de Dumnezeu către semenii noștri*. Ca atare, ea nu este numai o harismă, ci și un efort al omului de cercetare, de cuprindere, formulare sistematică, propovăduire și comunicare a cuvântului lui Dumnezeu ca învățătură bisericască; învățătura bisericască este tocmai rodul teologiei ca harismă și efort uman.

În concluzie, *teologia este o harismă a Duhului Sfânt și o știință umană elaborată de teologi*. Ca știință, teologia implică cercetare analitică temeinică și expunere sistematică într-un domeniu foarte vast și complex, având un obiect și o metodă proprii de cercetare. Dacă, sub aspectul conținutului, teologia este revelată, în măsura în care ea expune fidel Revelația divină desăvârșită și încheiată

Teologia ca știință și mărturisire în viziunea Părintelui profesor dr. Ioan Ică

în Iisus Hristos, după latura ei formală, ea este un discurs elaborat științific și sistematic de teologi.

De aceea, după latura ei formală, teologia este o știință umană care împărtășește soarta cunoașterii umane în general, cu mărețiile, dar și cu slăbiciunile ei, fiind mereu perfectibilă.

Deși după latura ei formală este o știință umană ca oricare alta, teologia are totuși o particularitate care o distinge în mod esențial de toate celelalte științe umane. Această particularitate constă în faptul că teologia expune învățătura despre Dumnezeu și despre lucrările Lui pe baza cercetării modalităților de fixare și transmitere a Revelației divine supranaturale, iar instrumentul cercetării teologice este rațiunea umană luminată de credință. În rest, teologia face parte din științele spiritului, având metode comune cu acestea. Chiar dacă Dumnezeu și lucrările Lui nu pot fi obiectul unei științe, întrucât Dumnezeu nu poate fi cuprins și cercetat cu metodele științifice experimentale, totuși, dacă Dumnezeu nu poate fi cunoscut în ființa Sa, El poate fi cunoscut în lucrările Sale, ale căror efecte le putem percepe. Credința prin care teologia receptează Revelația și recunoaște realitățile spirituale ca prezente se bazează pe Revelația dumnezeiască ce s-a transmis prin Sfinții Apostoli și s-a fixat și transmis în Biserică într-o serie de monumente, fapte, cărți, documente istorice precise care constituie obiectul cercetării, după metode riguroase științifice.

Datorită vastității domeniului ei, teologia nu este numai o simplă știință sacră, ci cuprinde în sine o mulțime de discipline istorice, exegetice, sistematice și practice, precum și științe auxiliare ca filosofia, filologia, istoria, psihologia etc.

Teologia este cea mai înaltă, mai grea și mai complexă dintre toate științele spiritului, ea cere cunoștințe mai multe decât oricare altă știință, o cultură deosebită, putere de muncă, înțelegere excepțională și, mai ales, o viață de sfințenie pe care n-o cere nici o altă știință. Teologia, fiind și un har dat de Dumnezeu, cere nu numai inteligență, ci și smerenie, ea este o harismă ce se dă celor smeriți. Orice știință cere muncă, angajament și dăruire, dar nici o altă știință nu este condiționată atât de mult de viața spirituală, căci teologia nu este o simplă profesie, ci o profesiune, o mărturisire de credință. Teologul Îl cunoaște și-L mărturisește pe Dumnezeu prin *studiu și rugăciune*, prin *efort științific și ascetic*.

Teologia se face prin studiu temeinic și sistematic al disciplinelor sale și prin viață duhovnicească, trăită în curățire de patimi, smerenie și rugăciune. Teologia este o simbioză organică între studiu și rugăciune. Desigur, orice știință implică anumite daruri intelectuale deosebite, o anumită etică a inteligenței, un anumit stil de viață diferit de al celorlalte oameni spre a-l feri pe cercetător de propriile capcane și piedici, dar nici una dintre științe nu cere în metoda ei curăția și sfințenia vieții ca teologia, tocmai datorită sfințeniei «obiectului ei» care este Dumnezeu și lu-

Pr. Prof. Dr. Valer Bel

crările Lui, căci de Dumnezeu nu te poți apropia decât cu inima curată și smerită, desculț, ca Moise de rugul aprins.

Chiar dacă teologul va putea vorbi frumos despre Dumnezeu, din ceea ce a citit și a auzit, el nu va putea vorbi credibil, nu va putea elabora o teologie mărturisitoare dacă nu cunoaște prin experiență directă prezența și lucrarea mântuitoare a lui Hristos în noi. Teolog adevărat este numai acela care este bine informat prin studiu, cunoaște bine Sfânta Scriptură și scrierile Sfinților Părinți și, în același timp, este învățat de Dumnezeu, întrucât trăiește în strânsă comuniune cu El printr-o viață duhovnicească aleasă. În acest sens, teologul este *autodidact* și *teodidact*, el trebuie să învețe și să fie învățat de Dumnezeu ca să poată vorbi în mod adecvat despre El și despre lucrările Lui, ca teologia lui să fie o teologie mărturisitoare de Dumnezeu.

Teologia este efortul uriaș al omului în cercetarea, sistematizarea și expunerea dogmelor credinței creștine, dar și iluminarea de către Dumnezeu. Teolog este cel care caută să cuprindă, să înțeleagă și să comunice cuvântul lui Dumnezeu, fiind cuprins și pătruns de Duhul Sfânt, pentru că numai prin El descoperim bogăția cunoașterii lui Dumnezeu, a gândirii la cele înalte și a înțelegerii, căci „întru Dânsul Cuvântul descoperă dogmele Părinților” (*Antifon III*, glas IV). Prin Duhul Sfânt teologul vede, dincolo de învelișul cuvintelor Scripturii, bogăția tainelor dumnezeiești pe care acestea le indică, dar le și acoperă. Și tot prin Duhul Sfânt teologul contemplă rațiunea și tainele tuturor lucrurilor așa cum sunt ele în gândirea lui Dumnezeu și descoperă sensurile infinite și inepuizabile ale dogmelor credinței.

Ca harismă a Duhului Sfânt și discurs uman despre Dumnezeu și despre lucrările Lui, *teologia este una singură în ființa ei*, așa cum a fost în epoca patristică, începând din secolul al IV-lea, teologia era aprofundarea și sistematizarea întregii învățături creștine, de la învățătura despre Dumnezeu-Sfânta Treime până la cea despre eshatologie. Dar prin teologie se înțelegea și unirea cu Dumnezeu și cunoașterea Lui prin împlinirea poruncilor, contemplație și rugăciune; deci vorbirea în duh despre Dumnezeu și lucrările Lui, fără să se ajungă niciodată în perioada patristică la o separație tranșantă a teologiei ca știință de cunoașterea mistică.

Din secolul al XI-lea, în Apus, odată cu încadrarea teologiei în universitățile europene, aceasta s-a dezvoltat unilateral și precumpănitor ca știință, culminând cu teologia scolastică medievală în care s-a separat aproape complet teologia ca știință de teologia ca mod de cunoaștere și vorbire în duh despre Dumnezeu.

Sub influența apuseană, teologia se cultivă ca știință până azi în toate facultățile de teologie, într-o multitudine de științe teologice, toate având un domeniu precis de cercetare și o metodă proprie de studiu. Partea pozitivă a acestei dezvoltări

Teologia ca știință și mărturisire în viziunea Părintelui profesor dr. Ioan Ică

tări constă în faptul că ea a dus la o mai bună diviziune a muncii teologice științifice, într-o serie de discipline cu domenii proprii și la aprofundarea sistematică a diferitelor domenii ale teologiei. În Răsărit, unde a rămas vie tradiția apostolică și patristică, deși facultățile de teologie s-au organizat după modelul european apusean, disciplinele teologice nu s-au rupt niciodată de teologia dogmatică și de spiritualitatea patristică, cu toate că influența scolastică s-a simțit și aici.

În sensul în care se înțelege și se predă astăzi teologia în cadrul universității, ca expunere științifică și sistematică a învățaturii despre Dumnezeu și despre lucrările Lui, folosindu-se metode științifice de cercetare și expunere, ea nu se confundă nici cu cuvântul Scripturii, nici cu cuvântul lui Dumnezeu și nici cu credința însăși sau cu învățătura Bisericii. Căci în Sfânta Scriptură, cuvântul viu al lui Dumnezeu este învăluit și acoperit în cuvinte omenești, care Îl descoperă, dar Îl și ascund pe Hristos, iar credința este răspunsul nostru personal, răspunsul Bisericii la Cuvântul lui Dumnezeu.

Teologia este o funcție sau o slujire a Bisericii. Ea are sarcina de a ajuta și de a promova propovăduirea și viața Bisericii în Duhul Sfânt în contextul fiecărei epoci. Toată teologia, în esența ei, este mărturisitoare a credinței și învățaturii Bisericii despre Dumnezeu-Sfânta Treime și despre lucrările Lui, chiar dacă în concret fiecare disciplină și fiecare teolog cercetează și expune doar un domeniu al teologiei.

În ansamblul disciplinelor teologice locul central îl ocupă teologia dogmatică, deoarece ea este o expunere sistematică și integrală a adevărilor de credință descoperite de Dumnezeu și necesare mântuirii. De aceste adevăruri trebuie să țină seama toate studiile teologice și orice teolog pentru simplul motiv că nici o disciplină teologică nu poate fi neutră sau independentă față de adevărul descoperit de Dumnezeu, formulat de Biserică în dogme și expus științific și sistematic de teologia dogmatică. Teologia dogmatică prezintă conținutul teologiei ortodoxe în ansamblu și cadrul doctrinar care orientează orice disciplină teologică și toate debaterile teologice care rămân ființial dependente de conținutul credinței ortodoxe și de cadrul doctrinar expus de teologia dogmatică. Orice doctrină ce face abstracție de conținutul teologiei ortodoxe expus de teologia dogmatică nu mai este teologie ortodoxă și nu slujește credinței și misiunii Bisericii. Căci dogmele, pe care le expune teologia dogmatică în dimensiunea lor soteriologică și duhovnicească, nu sunt altceva decât schița planului lui Dumnezeu de mântuire și îndumnezeire a omului și desăvârșire a lumii, împlinit în Iisus Hristos.

Fiind coloana vertebrală a întregului sistem teologic, teologia dogmatică stă în centrul disciplinelor teologice, unele dintre acestea având un rol de științe auxiliare, cum sunt cele exegetice și istorice care pun la dispoziție datul revelat pe care îl interpretează și îl sistematizează teologia dogmatică, iar alte discipline,

Pr. Prof. Dr. Valer Bel

cum sunt celelalte discipline teologice sistematice și practice, se referă la aplicarea și concretizarea doctrinei Bisericii în diferite domenii ale vieții creștine, pentru a promova viața și misiunea Bisericii. Teologia dogmatică nu se poate dispensa însă de cercetările în amănunt ale disciplinelor biblice și istorice, dacă vrea să rămână fidelă datului revelat cuprins în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție. Căci credința creștină nu este o emoție oarbă fără legătură cu rațiunea, știința, înțelegerea ființei umane, a lumii empirice și a istoriei. Revelația divină desăvârșită și încheiată în Iisus Hristos s-a fixat în Tradiția apostolică și s-a transmis în Biserică prin Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție.

Ca modalități de fixare și transmitere a Revelației divine, Scriptura și Tradiția sunt documente istorice care constituie obiectul cercetării după metode rigurose științifice și exegetice. De aceea, disciplinele biblice, istoria bisericească universală, patrologia și literatura postpatristică oferă teologiei dogmatice conținutul material și contextul istoric și cultural în care a fost exprimat adevărul de credință descoperit de Dumnezeu, consemnat în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, formulat apoi în sinoadele ecumenice de către Sfinții Părinți sau exprimat prin consensul Bisericii universale, adevăr pe care îl expune sistematic teologia dogmatică.

Fidelitatea față de Tradiția apostolică implică cercetarea teologică științifică, pentru a distinge aspectul statornic permanent al Tradiției apostolice de Tradiția bisericească prin care Biserica răspunde mereu problemelor noi ale fiecărei epoci. Căci în raport cu Tradiția apostolică, tradiția bisericească dinamică conține mult mai multe elemente omenești, răspunzând contextual nevoilor de moment și suferind influențele timpului. De aceea, nu toate produsele tradiției bisericești au valoare permanentă, ci, de cele mai multe ori, una contextuală locală. Multe din răspunsurile tradiției bisericești, deși au baza în Tradiția apostolică, fiind o dezvoltare a ei, nu au totuși valoare egală cu Tradiția apostolică, respectiv cu monumentele acesteia, ci mai ales o valoare istorică, ca o mărturisire a continuității credinței apostolice de-a lungul veacurilor.

Cu toate acestea, din epoca patristică până azi s-a realizat un progres teologic ce nu va înceta până la sfârșitul veacurilor, dar numai acel progres teologic din tradiția bisericească dinamică rămâne valabil care se sprijină pe căile de transmitere ale Revelației divine; este o dezvoltare organică a dogmelor formulate de sinoadele ecumenice și este legat organic de monumentele Tradiției apostolice și din care o parte a și intrat în sinodiconul ortodoxiei, cum sunt, de exemplu: hotărârile unor sinoade locale din Constantinopol din secolele al XII-lea și al XIV-lea. Un viitor sinod ecumenic va putea remarca și confirma progresul teologic realizat până acum de Biserica Ortodoxă, dar până atunci distingem învățăturile formulate de Biserică în sinoadele ecumenice și prin consensul Bisericii de pretutindenii care redau fidel conținutul statornic al Tradiției apostolice, fiind dogme de drept sau

Teologia ca știință și mărturisire în viziunea Părintelui profesor dr. Ioan Ică

de fapt, de cele care au numai valoare de teologumene sau sunt răspunsuri pur contextuale.

La rândul ei, teologia dogmatică oferă cadrul doctrinar ortodox de care trebuie să țină seama toate disciplinele teologice în cercetările lor. Toate rezultatele cercetărilor biblice și istorice trebuie să slujească și să se încadreze în învățătura Bisericii, altfel Biserica nu și le însușește, ele rămânând doar simple păreri istorice. Căci, dacă fidelitatea față de Tradiția apostolică reclamă cercetare și exegeză științifică datorită caracterului istoric al modalităților de fixare și transmitere a Revelației, deci datorită istoricității formelor de exprimare a adevărului revelat, aceeași fidelitate cere ca rezultatele cercetărilor să fie în acord desăvârșit cu învățătura Bisericii, deoarece adevărul care se identifică în cele din urmă cu Hristos, „același ieri și azi și-n veci” (Evr 13, 8), transcende litera Scripturii și a documentelor tradiției în înțelesul lor strict istoric. *Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție ca modalități de fixare și transmitere a Revelației divine au o structură teandrică.*

Sfânta Scriptură este expresia scrisă sub inspirația Duhului Sfânt a Revelației divine. Numită din Evul Mediu și Biblia, ea cuprinde colecția cărților Vechiului Testament și Noului Testament, scrise sub inspirația Duhului Sfânt, păstrate de Biserică și recunoscute ca fiind singurele autentice, adică cele ce cuprind cuvântul lui Dumnezeu adus nouă de Iisus Hristos. De la început Biserica a recunoscut Noul Testament ca fiind conținutul și criteriul Tradiției apostolice, al Evangheliei Domnului. În același timp, Biserica a apărut integritatea Revelației dumnezeiești cuprinsă în Sfânta Scriptură, de la Cartea Facerii până la cea a Apocalipsei, și a insistat asupra complementarității dintre Noul și Vechiul Testament, după expresia Fericitului Augustin: „Noul Testament este ascuns în cel Vechi, iar Vechiul se descoperă în cel Nou”.

Autoritatea Sfintei Scripturi constă în inspirația ei: „*Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre dare de învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre deprinderea cea întru dreptate*” (2 Tim 3, 16). Ea este prima mărturie scrisă și redă cuvântul lui Dumnezeu și Revelația dumnezeiască transmisă prin lucrarea Duhului Sfânt, Care a grăit prin prooroci și a inspirat scrierea Sfintei Scripturi. În procesul inspirației este activ atât Duhul Sfânt, Care-l ajută pe om să primească conținutul Revelației și-i ferește pe prooroci și pe apostoli de greșeli, cât și omul, care primește și comunică adevărurile descoperite în cuvinte și expresii omenești. Fericitul Augustin exprimă potrivit procesul inspirației când spune că „Dumnezeu a vorbit prin oameni după obiceiul omenesc” (*De civitate Dei 17, 6, 2*). „Poate că Ioan n-a spus lucrul așa cum este, ci așa cum a putut el să-l înțeleagă și să-l exprime, căci era un om care vorbea despre Dumnezeu, dar era un om, iar fiindcă era un om luminat a vorbit, dacă n-ar fi fost inspirat n-ar fi spus nimic. Pentru că era luminat n-a spus tot ce este, ci a spus ceea ce putea să spună

Pr. Prof. Dr. Valer Bel

un om” (*Comentariu la Evanghelia după Ioan*). Desigur că în inspirație rolul lui Dumnezeu este principal în pregătirea, stimularea facultăților profeților și apostolilor pentru a-i face să primească adevărurile descoperite și apoi să le poată exprima și comunica oamenilor. Lucrarea lui Dumnezeu în inspirație este antecedentă, simultană, afirmativă și activă pentru că pregătește pe hagiografi și-i susține în tot timpul primirii descoperirii și apoi în efortul fixării și comunicării ei, fără să-i părăsească o clipă. Duhul Sfânt le potențează și lărgeste capacitatea de înțelegere, receptare și comunicare. Dar nici rolul hagiografului nu este unul pasiv, căci el se angajează cu întreaga sa personalitate, cultură și preferințe, care transpar în diversitatea de stil și formă de exprimare a autorului biblic. Spre exemplu profetul Isaia are un stil urban, pe când Amos unul rustic.

În consecință, cuvintele Sfintei Scripturi sunt atât ale Duhului Sfânt, cât și ale hagiografului, încât nu se poate face o deosebire tranșantă între partea ce ar reveni Duhului Sfânt și cea care ar reveni hagiografului în comunicarea și consemnarea Revelației. Sigur este că lui Dumnezeu îi aparține conținutul descoperirii, iar omului forma conceptuală. Diversitatea stilurilor determinată de diversitatea personalităților este armonizată în unitatea adevărilor descoperite în Sfânta Scriptură pentru că inspirația Duhului Sfânt înlătură orice discordanță și posibilitatea de eroare în Sfânta Scriptură. Inspirația este acțiunea nemijlocită a Duhului Sfânt asupra oamenilor aleși, prooroci și apostoli, prin care aceștia sunt făcuți capabili să primească și să comunice fără greșală, oral sau scris adevărul revelat. Fără inspirația dumnezeiască profeții sau apostolii n-ar putea primi și comunica aceste adevăruri semenilor.

Dacă Sfânta Scriptură este mărturia scrisă sub inspirația Duhului Sfânt a Revelației dumnezeiești, tot Duhul Sfânt este Cel care menține vie în memoria poporului lui Dumnezeu istoria mântuirii al cărei centru este Iisus Hristos: „*Dar Mângâietorul, Duhul Sfânt, pe Care Tatăl Îl va trimite întru numele meu, Acela vă va învăța toate și vă va aduce aminte de toate cele ce v-am spus Eu*” (In 14, 26).

Sfânta Scriptură conține o mare varietate de scrieri, toate având aceeași însemnătate, pentru că toate cuprind Revelația dumnezeiască fixată în scris pe calea inspirației. Ea este cuvântul lui Dumnezeu către noi, scris și transmis prin inspirația Duhului Sfânt, despre iconomia mântuirii și îndumnezeirii noastre în Hristos. Deși Biserica nu există fără cuvântul lui Dumnezeu, cronologic ea precede Biblia, pentru că ea s-a manifestat văzut la Cincizecime prin Duhul Sfânt și prin predicarea orală a Evangheliei lui Hristos de către Sfinții Apostoli. Mai mult, Biserica a existat încă mult timp după aceasta tot prin tradiția orală a cuvântului lui Dumnezeu până la scrierea primelor cărți neotestamentare. Ca păstrătoare a Revelației și asistată fiind de Duhul Sfânt, Biserica este cea care a selectat și a adunat cărțile canonice ale Vechiului și Noului Testament, deosebindu-le de cele necanonice pe

Teologia ca știință și mărturisire în viziunea Părintelui profesor dr. Ioan Ică

baza unicului criteriu al inspirației dumnezeiești. Dar dacă Biserica are întâietate în timp față de Sfânta Scriptură, nu se poate spune totuși că Biserica ar sta deasupra Sfintei Scripturi, după cum nici Sfânta Scriptură nu este deasupra Bisericii, pentru că Sfânta Scriptură nu există decât în Biserică împreună cu Sfânta Tradiție, sprijinindu-se una pe alta. Din punct de vedere ortodox, Sfânta Scriptură și Biserica nu se opun exclusivist, ci ele se sprijină reciproc. Pentru că Sfânta Scriptură este doar una din cele două modalități de fixare și transmitere a Revelației divine și există împreună cu Sfânta Tradiție, cea de-a doua modalitate prin care s-a fixat și s-a transmis Revelația divină.

Ca modalitate de fixare și transmitere a revelației divine, Sfânta Tradiție este atât acțiunea de transmitere și predare mai departe a Evangheliei, așa cum arată Sfântul Apostol Pavel când spune: „Fiindcă eu de la Domnul am primit ceea ce v-am predat și vouă: că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut a luat pâinea și, mulțumind a frânt și a zis: Luați, mâncați; acesta este Trupul Meu cel ce se frânge pentru voi. Aceasta să faceți spre pomenirea Mea” (1 Co 11, 23-24), cât și mesajul sau conținutul a ceea ce se predă: „V-aduc însă aminte, fraților de Evanghelia pe care v-am binevestit-o, pe care a-ți și primit-o, întru care și stați cu tărie” (1 Co 15, 1). Deci, în acest al doilea sens, Sfânta Tradiție este însăși Evanghelia Mântuitorului Iisus Hristos, egală cu conținutul Revelației divine. Cronologic, Tradiția este mai veche decât Scriptura. În cazul Vechiului Testament ea începe cu primele date ale Revelației primordiale pe care Moise le-a fixat mai târziu în scris. În cazul Noului Testament, după înălțarea Domnului, între anii 43 și 100 după Hristos, începe să se fixeze în scris tradiția orală creștină, luând naștere cărțile care vor constitui apoi canonul Noului Testament. Adevărul revelat s-a transmis mai întâi pe cale orală și a continuat să fie transmis în acest mod și după scrierea cărților Noului Testament. Tradiția are sens mai larg, precedând și cuprinzând și Sfânta Scriptură, care nu este altceva decât fixarea în scris a unei părți din tradiția orală.

Revelația dumnezeiască s-a transmis în Biserică pe ambele căi, prin Scriptură și Tradiție. De aceea Sfântul Apostol Pavel îndeamnă: „Astfel că, fraților, stați neclintiți și țineți predaniile pe care le-ați învățat fie prin cuvânt, fie prin epistola noastră” (2 Tes 2, 15). Biserica Ortodoxă a insistat asupra determinării modalităților de transmitere a Revelației dumnezeiești, precum și asupra unității și inseparabilității dintre Scriptură și Tradiție.

În sens restrâns, ca a doua modalitate de fixare și transmitere a Revelației dumnezeiești, Sfânta Tradiție este înțeleasă ca: 1. transmitere orală a adevărului revelat și a sensului sau a înțelesului acestuia, 2. ea este memoria vie și neîntreruptă a Bisericii și 3. viața Bisericii în Duhul Sfânt, Care o însuflețește în tot adevărul. Prima definiție pune accentul pe conținutul Tradiției, care este învățătura revelată a

Pr. Prof. Dr. Valer Bel

Mântuitorului Iisus Hristos și mărturia Sfinților Apostoli despre Hristos, nescrisă, dar păstrată și transmisă în Biserică; a doua definiție pune accentul pe rolul Bisericii în transmiterea și formularea adevărului revelat; iar a treia subliniază caracterul de unitate și continuitate a Revelației dumnezeiești în Sfânta Tradiție, păstrată în Biserică, precum și unitatea și identitatea credinței în învățătura Mântuitorului și a Sfinților Apostoli de-a lungul veacurilor, în viața Bisericii prin Duhul Sfânt. Căci Sfânta Tradiție este însăși Evanghelia mântuirii predată prin Apostoli până la noi în toată plenitudinea și înțelesul ei autentic.

Cuprinzând Revelația dumnezeiască, Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție formează o unitate indisolubilă. Nici una nu o poate înlocui pe cealaltă, nu este de sine stătătoare și nu epuizează singură Revelația. Ele se confirmă și se explică una prin cealaltă. Cele spuse incomplet, vag, în puține cuvinte în Sfânta Scriptură sunt explicate pe larg în Sfânta Tradiție. Nici Sfânta Tradiție nu este independentă față de Sfânta Scriptură, ci se confirmă totdeauna prin Sfânta Scriptură, căci conținutul Tradiției apostolice nu este în esență altul decât conținutul Scripturii aplicat vieții credincioșilor prin Biserică. Numai prin Tradiția vie conținutul Scripturii devine viu, actual și dinamic. În acest sens, Tradiția completează și explică Scriptura, ca fiind cuvântul lui Dumnezeu mereu viu și actual. Fără Tradiție nu putem pătrunde și trăi conținutul Scripturii.

Așadar, pe de o parte, caracterul istoric al modalităților de fixare și transmitere a Revelației reclamă cercetare științifică, pe de altă parte, structura teandrică a Sfintei Scripturi și a Sfintei Tradiții cere ca rezultatele cercetării teologice să se încadreze în învățătura Bisericii. Numai împlinind aceste două exigențe teologia rămâne fidelă Tradiției apostolice.

Dacă disciplinele biblice și istorice ajută teologia să-și păstreze fidelitatea față de Tradiția apostolică, disciplinele sistematice și practice o ajută să fie fidelă față de prezent și față de viitorul eshatologic. Teologia sistematică are sarcina să expună cuvântul lui Dumnezeu și învățătura creștină ca răspuns la problemele majore ale omului contemporan, folosind în acest scop metoda corelării, în sensul că Revelația divină sau Cuvântul lui Dumnezeu este răspunsul lui Dumnezeu la întrebările omului. Dogmele credinței creștine nu sunt altceva decât explicarea planului lui Dumnezeu de mântuire și îndumnezeire a omului împlinit în Iisus Hristos. De aceea teologia sistematică va expune conținutul credinței creștine în dimensiunea ei soteriologică și profetic eshatologică, duhovnicească, arătând că acesta răspunde și corespunde năzuințelor celor mai profunde ale ființei umane, deci ca răspuns la întrebările fundamentale ale omului și ale lumii, devansând chiar actualitatea. Disciplinele practice se referă la aplicarea și concretizarea credinței creștine în diferite domenii ale vieții creștine pentru a promova viața și misiunea Bisericii și desăvârșirea credincioșilor.

Teologia ca știință și mărturisire în viziunea Părintelui profesor dr. Ioan Ică

Studiată într-o multitudine de discipline, teologia este una în ființa ei. După expresia părintelui Dumitru Stăniloae, teologia este reflexiunea asupra conținutului credinței moștenit din mărturia și trăirea inițială a Revelației pe care o avem în Scriptură și în Tradiția apostolică, în scopul de a-l face eficient ca factor mântuitor pentru fiecare generație de credincioși.

Teologia este o slujire bisericească ce are ca scop explicarea și aprofundarea neconținută a conținutului infinit al dogmelor sau a planului lui Dumnezeu de mântuire și îndumnezeire a omului în lumea contemporană. Dar teologia poate îndeplini această slujire bisericească numai dacă ea este ca și Biserica: *apostolică*, adică ancorată ferm în Tradiția apostolică și o neconținută mărturie despre Hristos; *contemporană* cu fiecare epocă pentru a face accesibil mesajul mântuirii oamenilor din acel timp și *profetic-eschatologică*, schițând pașii viitori ai omenirii prin descoperirea comorilor ascunse în Hristos în care noi avem deja realizată eshatologia.

De aceea teologia are o întreită orientare: spre trecut, spre prezent și spre viitor și manifestă o întreită fidelitate și responsabilitate: a) față de Tradiția apostolică, b) față de generația actuală de credincioși și c) față de viitorul eschatologic al lumii, îndrumând pe credincioși spre împlinirea și desăvârșirea lor în împărăția lui Dumnezeu. Neîmplinirea uneia dintre aceste fidelități și responsabilități dă naștere unei teologii unilaterale, ineficiente și chiar dăunătoare pentru viața și slujirea Bisericii în lume.